

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

ГЛАНЦ ВОЛОДИМИР НАУМОВИЧ

УДК [336.71:336.225](043.3)

**ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Спеціальність 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Державному вищому навчальному закладі “Українська академія банківської справи Національного банку України”.

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор *Леонов Сергій Вячеславович*, ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”, завідувач кафедри фінансів.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор *Кравчук Ганна Вікторівна*, Чернігівський державний технологічний університет Міністерства освіти і науки України, професор кафедри фінансів;

кандидат економічних наук, доцент *Педченко Наталія Сергіївна*, ВНЗ Укоопспілки “Полтавський університет економіки і торгівлі”, декан факультету фінансів і обліку.

Захист дисертації відбудеться “___” квітня 2013 р. о _____ на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.081.01 у Державному вищому навчальному закладі “Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40000, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57, зала засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Державного вищого навчального закладу “Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40000, м. Суми, вул. Покровська, 9/1.

Автореферат розісланий “___” березня 2013 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. М. Бурденко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку фінансових відносин банки перетворилися на одного з найпотужніших посередників, які обслуговують рух фінансових потоків у всіх сферах взаємовідносин економічних суб'єктів, але при цьому часто стають джерелом виникнення фінансових дисбалансів та системних криз. Це обумовлює підвищену увагу держави до необхідності регулювання діяльності банків у контексті забезпечення стабільності банківської системи (БС). Одне з центральних місць у системі важелів такого регулювання займають податки. Зміст податкового регулювання банківської діяльності (ПРБД) полягає в тому, щоб банки не тільки залишалися потужними та надійними платниками податків у контексті своєчасного та повноцінного забезпечення доходів бюджетів всіх рівнів, а й були здатні підтримувати стабільність своєї діяльності, гарантувати своєчасність і швидкість платежів, забезпечувати реальний сектор економіки фінансовими ресурсами. Все це перетворює питання вдосконалення методичної бази та прикладного інструментарію ПРБД на одну з найбільш актуальних проблем.

Теоретичні та практичні аспекти ПРБД знайшли відображення в наукових працях зарубіжних науковців, зокрема: Д. Бейкера, А. Гусєва, Б. Джетіна, Д. Діллона, М. Кіна, А. Ковальнової, С. Моїсєєва, Є. Рассказова, С. Тиртишного, Д. Тобіна, О. Хандрєєва, М. Шермана, С. Шульмейстера та ін. Значний внесок у вирішення даної проблеми зроблено і вітчизняними вченими, зокрема: О. М. Десятнюк, І. І. Д'яконовою, Н. Г. Євченко, Ю. Б. Івановим, Л. А. Ключко, А. І. Крисоватим, Г. В. Кравчук, Л. В. Кузнєцовою, С. В. Леоновим, Н. С. Педченко, Н. Й. Реверчук, І. В. Салом, О. Г. Сербиною та ін.

Разом з тим, незважаючи на численні наукові здобутки та накопичений практичний досвід щодо вирішення проблеми ПРБД, залишається ряд питань як загальнометодичного, так і прикладного характеру, які потребують подальшого опрацювання. Це стосується зокрема впровадження концепції контрциклічного ПРБД; оптимізації прибуткового оподаткування та визначення його впливу на кредитну та депозитну активність банків; удосконалення методичного інструментарію розрахунку податкового навантаження (ПН) на банки тощо. Усе вищеведене підтверджує актуальність теми дисертаційного дослідження, обумовило вибір його мети та завдань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукові результати дисертанта враховані при підготовці звітів за науково-дослідними роботами, що виконуються в ДВНЗ "Українська академія банківської справи Національного банку України". Зокрема до звіту за темою "Сучасні технології фінансово-банківської діяльності в Україні" (номер держреєстрації 0103U006965) увійшли висновки дисертанта щодо формалізації напрямків змін базових параметрів функціонування БС України при оптимізації прибуткового оподаткування банків; за темою "Реформування фінансової системи України в умовах євроінтеграційних

процесів” (номер держреєстрації 0109U006782) – пропозиції щодо формування в Україні стабілізаційного фонду БС; за темою “Розвиток механізму функціонування банківської системи України під впливом іноземного капіталу” (номер держреєстрації 0107U0123112) – висновки щодо можливостей впровадження в Україні світового досвіду спеціального оподаткування банківської діяльності та оподаткування центральних банків.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розвиток науково-методичних положень застосування контрциклічного податкового регулювання банківської діяльності в контексті забезпечення стабільності банківської системи.

Для досягнення цієї мети необхідно постановити і вирішити такі завдання:

- визначити сутність ПРБД, обґрунтувати його базові положення;
- систематизувати світовий досвід здійснення квазіфіскальних операцій центральними банками та їх оподаткування, спеціального оподаткування банківської діяльності;
- розробити механізм узгодження напрямків контрциклічного регулювання економіки, ПРБД та квазіфіскального регулювання банківської діяльності (на основі формалізації впливу БС на розвиток економіки України);
- обґрунтувати засади формування в Україні стабілізаційного фонду БС, базу та ставки відрахувань банків до нього, а також механізм їх коригування;
- розробити методичний підхід до оцінювання оптимального рівня податку на прибуток для банків у контексті забезпечення стабільності БС України;
- обґрунтувати напрямки змін базових параметрів функціонування БС України при оптимізації прибуткового оподаткування банків;
- удосконалити методичний інструментарій оцінювання ПН на банки;
- удосконалити методичні засади формалізації впливу податку на прибуток банків на ставки за кредитами та депозитами.

Об’єктом дослідження є економічні відносини між банками та органами державного регулювання економіки з приводу запровадження і справляння податків, а також здійснення квазіфіскальних операцій.

Предметом дослідження є науково-методичне забезпечення регулювання банківської діяльності шляхом застосування фіскальних та квазіфіскальних інструментів.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дисертаційного дослідження є фундаментальні положення економічної теорії, державного регулювання економіки, грошей та кредиту, банківської справи, теорії оподаткування, сучасні концепції податкового менеджменту, а також наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, присвячені проблемам ПРБД. У процесі вирішення завдань дослідження використовувалися такі методи наукового пізнання: логічне узагальнення, системно-структурний аналіз (при визначенні сутності ПРБД, його базових положень); кореляційний, регресійний аналізи (при оцінюванні оптимального рівня податку на прибуток для банків, формалізації впливу БС

на розвиток економіки України); факторний аналіз, синтез, стандартизація та ранжування показників (при обґрунтуванні напрямків контрциклічного ПРБД); методи експертних оцінок, індексний, групувань (при узагальненні світового та вітчизняного досвіду ПРБД); економіко-математичне моделювання (при формалізації впливу податку на прибуток банків на ставки за кредитами та депозитами).

Інформаційно-фактологічною основою дослідження є: закони України, укази Президента України, нормативні акти Кабінету Міністрів України, звітні дані Національного банку України, Асоціації українських банків та Незалежної асоціації банків України, Державної служби статистики України, аналітичні огляди Міністерства доходів і зборів України, Державної податкової служби України, міжнародних фінансово-кредитних інституцій; публічна звітність банків України; наукові публікації вітчизняних та закордонних дослідників, присвячені проблемам ПРБД.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у розвитку науково-методичних засад контрциклічного ПРБД з урахуванням необхідності забезпечення стабільності БС.

Найбільш вагомими науковими результатами дослідження є такі:

вперше:

- запропоновано науково-методичний підхід до встановлення оптимального рівня податку на прибуток банків, виходячи з орієнтації не на максимізацію надходжень до бюджету, а на забезпечення стабільності БС, з урахуванням найбільш значущих параметрів впливу на прибутковість банківської діяльності (зважаючи на активи: кредитів, заборгованості та коштів клієнтів банків, процентних доходів та витрат, власного капіталу банків). Це дозволило на основі аналізу динаміки цих параметрів та ПН на банки за докризовий, кризовий та посткризовий періоди побудувати нелінійну багатофакторну регресійну модель для прогнозування оптимального рівня прибуткового оподаткування банків України з урахуванням майбутніх змін у вітчизняному податковому законодавстві;

удосконалено:

- підходи до реформування стратегії ПРБД в Україні шляхом обґрунтування необхідності переходу від посткризового до контрциклічного ПРБД і формування системи заходів такого регулювання, диференційованих для кожного етапу циклу розвитку економіки та узгоджених з напрямками контрциклічного регулювання на рівні економіки країни в цілому та квазіфіскального регулювання банківської діяльності (необхідність такого узгодження доведено на основі формалізації рівня впливу БС на розвиток економіки України);
- науково-методичні основи реалізації політики стабілізаційного регулювання банківської діяльності шляхом обґрунтування основних положень формування та функціонування в Україні стабілізаційного фонду БС, формалізації бази та ставок відрахувань банків до цього фонду, механізмів їх коригування залежно від забезпечення кредитного портфеля банку стабільною депозитною базою;

- методичний інструментарій оцінювання сукупного рівня податкової віддачі від банків шляхом врахування не тільки традиційних його складових (податків, що сплачують банки), а ще й додаткового збільшення бази розрахунку на розмір квазіфіскальних відрахувань і спеціальних податків на банківську діяльність, та зменшення на розмір квазіфіскальних надходжень, які розглядаються як податкові пільги;
- науково-методичні основи обґрунтування впливу оподаткування на базові параметри банківської діяльності, що, на відміну від існуючих підходів, здійснено шляхом формалізації залежності ставок по кредитах і депозитах банку від ставки податку на прибуток. Виявлені закономірності є підґрунтям для застосування заходів контрциклічного ПРБД шляхом диференціації ставок цього податку залежно від фази циклу розвитку економіки країни;
набули подальшого розвитку:
- обґрунтування вектора змін у базових параметрах функціонування БС України, які мають відбутися при оптимізації прибуткового оподаткування банків. На відміну від існуючих підходів, це здійснено на основі побудови системи лінійних та квадратичних залежностей обсягів, зважених на активи кредитів, заборгованості та коштів клієнтів банків, процентних доходів та витрат, власного капіталу банків від рівнів ставки податку на прибуток банків та стабільності БС;
- визначення сутності поняття “податкове регулювання банківської діяльності” як впорядкованого та узгодженого за суб’єктами і об’єктами процесу застосування фіскальними органами заходів щодо запровадження, справляння, адміністрування та контролю податків, а також центральним банком та іншими уповноваженими органами державної влади – щодо здійснення квазіфіскальних операцій, спрямованого на забезпечення збалансованості надходжень та витрат державного бюджету, стимулювання або стримування окремих напрямків діяльності банків у контексті забезпечення стабільності БС.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що обґрунтовані в роботі теоретичні положення доведено до рівня методичних і практичних рекомендацій, які можуть бути використані НБУ в процесі удосконалення нормативно-правової бази регулювання банківської діяльності; комітетами Верховної Ради України з питань фінансів і банківської діяльності та з питань податкової та митної політики в контексті розробки державних програмних документів щодо стратегії ПРБД; Міністерством доходів і зборів України (Державною податковою службою України) при формуванні методичної бази та аналітичних оглядів з питань оподаткування у фінансовому секторі економіки; банками при розробці прогнозів щодо формування кредитних та депозитних портфелів.

Висновки та рекомендації дисертанта щодо оцінювання та оптимізації податкового навантаження на банки України впроваджено в діяльність Державної податкової служби в Сумській області (довідка від 05.12.2012 № 12-152/93); щодо врахування квазіфіскальних операцій в процесі банківського регулювання

та нагляду – в діяльність Управління Національного банку України у Дніпропетровській області (довідка від 11.12.2012 № 12-132/2049); щодо вдосконалення нормативів обов’язкового резервування за залученими коштами банків у контексті здійснення квазіфіскальних операцій – у діяльність Управління Національного банку України в Сумській області (довідка від 05.12.2012 № 01-013/2095); щодо впливу розміру прибуткового оподаткування банків на ставки по депозитами та кредитами банків – у діяльність Філії Черкаського обласного управління АТ “Ощадбанк” (довідка від 12.12.2012 № 11-145/282).

Одержані дисертантом наукові результати використовуються у навчальному процесі ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України” при викладанні дисциплін: “Оподаткування в банку”, “Банківський нагляд”, “Податкова система”, “Податковий менеджмент” (акт від 06.12.2012).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є завершеною, самостійно виконаною науковою працею. Наукові положення, які виносяться на захист, відображені в опублікованих працях. Результати, опубліковані дисертантом у співавторстві, використані в дисертаційній роботі лише в межах його особистого внеску.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційного дослідження доповідалися, обговорювалися та отримали схвальну оцінку на науково-практичних конференціях, серед яких: Всеукраїнська наукова інтернет-конференція “Актуальні проблеми економіки України: науковий підхід до їх вирішення” (м. Тернопіль, 2013 р.); IX Міжнародна науково-практична конференція “Настоящи изследвания и развитие – 2013” (м. Софія, Болгарія, 2013 р.); II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція “Економіка і управління в умовах глобалізації” (м. Донецьк, 2013 р.); VII Міжнародна науково-практична конференція “Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика” (м. Суми, 2012 р.); VII Міжнародна науково-практична конференція “Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків” (м. Черкаси, 2012 р.); XIV та XV Всеукраїнська науково-практична конференція “Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України” (м. Суми, 2011–2012 рр.).

Публікації. Основні наукові положення, рекомендації та висновки дисертанта опубліковано у 18 наукових працях загальним обсягом 5,80 друк. арк., з яких особисто автору належить 3,97 друк. арк., у тому числі: підрозділи у 2 колективних монографіях, 8 статей у журналах і збірниках наукових праць, що є фаховими з економіки; 1 стаття в іноземному виданні; 7 публікацій у збірниках тез доповідей конференцій.

Структура і зміст роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Повний обсяг дисертації становить 261 сторінку, в тому числі: основного тексту 214 сторінок, 37 таблиць, 29 рисунків, 4 додатки, список використаних джерел зі 199 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі “**Концептуальні засади застосування системного підходу до податкового регулювання банківської діяльності**” узагальнено методичну базу та поглиблено розуміння сутності ПРБД; систематизовано теоретичні положення та світовий досвід оподаткування банків і центральних банків, здійснення квазіфіскальних операцій.

У роботі узагальнено наукові погляди на розуміння сутності державного регулювання економіки, визначено функції, принципи та механізм його здійснення. Концепцію регулювання банківської діяльності в роботі розглянуто з економічної, юридичної, соціальної точок зору, а також через призму застосування грошово-кредитного та фіскального інструментарію.

Одне з центральних місць у системі державного регулювання банківської діяльності займає податкове регулювання, оскільки ефект від нього проявляється: 1) на макрорівні, забезпечуючи реалізацію державної фінансової політики та стабільність БС; 2) на мезорівні – визначаючи рентабельність діяльності банків, масштаби здійснення операцій та напрями спрямування коштів тощо; 3) на мікрорівні – опосередковано визначаючи поведінку клієнтів банків, вплив на яку здійснюється як через податки, що включаються до ціни банківських послуг, так і через оподаткування доходів, отриманих у банківській сфері.

Автором обґрунтовано специфічну роль банків у податковій системі: по-перше, вони є платниками податків і на загальних засадах здійснюють відрахування до бюджетів різних рівнів; по-друге, вони є посередниками між іншими платниками податків і державою в розрізі проведення податкових розрахунків та здійснення платежів; по-третє, на банки покладаються додаткові функції зі здійснення валютного і податкового контролю; по-четверте, вони зобов'язані дотримуватися визначеного НБУ порядку інформування про організацію та проведення безготівкових розрахунків.

Узагальнення напрацювань вітчизняних та закордонних дослідників щодо визначення сутності ПРБД виявило відсутність термінологічної узгодженості, що обмежує можливості обґрунтованого та ефективного застосування регулюючих заходів. Автор пропонує розглядати ПРБД як впорядкований та узгоджений за суб'єктами і об'єктами процес застосування фіскальними органами заходів щодо запровадження, справляння, адміністрування та контролю податків, а також центральним банком та іншими уповноваженими органами державної влади – щодо здійснення квазіфіскальних операцій, спрямований на забезпечення збалансованості надходжень та витрат державного бюджету, стимулювання або стримування окремих напрямків діяльності банків у контексті забезпечення стабільності БС.

Такий підхід відрізняється від існуючих наступним: 1) включенням до об'єктів ПРБД не тільки операцій щодо справляння, адміністрування та контролю податків, а й квазіфіскальних операцій; 2) включенням до складу суб'єктів ПРБД поряд з фіскальними органами ще й центрального банку та інших уповноважених органів державної влади; 3) дуалістичною спрямованістю ПРБД: з одного

боку – на забезпечення збалансованості надходжень та витрат державного бюджету, а з іншого – на забезпечення стабільності БС через стимулювання або стримування окремих напрямків діяльності банків; 4) підкресленням необхідності впорядкованості та узгодженості заходів ПРБД за суб'єктами і об'єктами; 5) розширенням спектра завдань фіскальних органів при здійсненні ПРБД – не тільки щодо справляння, адміністрування та контролю податків, а й щодо обґрунтування доцільності їх впровадження.

Автором встановлено, що сучасний рівень організації системи регулювання податкових відносин у банківському секторі повинен базуватися на взаємоузгодженій діяльності органів державного управління, саморегулювних організацій та міжнародних асоціацій. У цьому контексті визначено характер та особливості інституційних зв'язків між суб'єктами ПРБД з урахуванням комплексності нагляду, попередження деструктивних факторів впливу та повноцінного врахування інтересів банків.

Одним із завдань, яке сьогодні поставлене перед ПРБД, є зменшення імовірності виникнення фінансових криз та пом'якшення їх соціально-економічних наслідків. Поштовхом для суттєвого перегляду податкових режимів у різних країнах світу стала світова фінансова криза 2008–2009 рр., у відповідь на яку окремі країни кардинально переглянули режими оподаткування у фінансовому секторі економіки.

З одного боку, посткризова державна податкова політика більшості країн передбачала жорсткі заходи щодо виведення капіталу банків із офшорних зон, примусове закриття філій банків на тіньових територіях тощо, а з іншого – за рахунок податкових механізмів уряди країн намагалися підтримати БС шляхом надання податкових пільг на іноземні інвестиції, введення мораторію на проведення податкових перевірок, зниження ставок корпоративних податків тощо.

У свою чергу, центральні банки, як кредитори останньої інстанції, також докладали зусиль для стабілізації БС, причому не тільки за рахунок реалізації грошово-кредитної політики, а й шляхом здійснення квазіфіскальних операцій (надання стабілізаційних кредитів банкам, субсидування, гарантування та лімітування кредитів, безпроцентне обов'язкове резервування, введення режиму множинних валютних курсів, гарантування валютного курсу, субсидування хеджування від ризику зміни валютного курсу тощо). Оцінювання обсягів квазіфіскальних операцій в Україні, їх впливу на ефективність діяльності банків та стабільність БС в цілому ускладнено внаслідок невиконання вимог “Керівництва з фіскальної прозорості”, розробленого МВФ.

Автором узагальнено світовий досвід оподаткування діяльності центральних банків, що дозволило виокремити принаймні три підходи: 1) оподаткування на загальних засадах з іншими суб'єктами господарювання; 2) центральний банк функціонує як неприбуткова організація, але перераховує до бюджету частину перевищення доходів над видатками; 3) він сплачує корпоративний податок на прибуток, а частину чистого прибутку після оподаткування перераховує до державного бюджету. У результаті дослідження автор доводить недоцільність оподаткування

НБУ та вважає обґрунтованим законодавчо встановлений сьогодні розподіл обсягу перевищення його доходів над видатками в рівних частках між резервами НБУ та Державним бюджетом України, враховуючи передбачені законом зобов'язання бюджету покрити можливі збитки НБУ.

У другому розділі **“Розвиток методичних засад та практичних механізмів податкового регулювання в контексті забезпечення стабільності банківської системи України”** розроблено напрямки контрциклічного ПРБД; узагальнено світовий досвід спеціального оподаткування банківської діяльності; обґрунтовано пропозиції щодо формування в Україні стабілізаційного фонду БС; формалізовано напрямки змін базових параметрів функціонування БС України при оптимізації прибуткового оподаткування банків.

Автор вважає необґрунтованою поширену як в Україні, так і в інших країнах світу практику застосування фіскальних та квазіфіскальних інструментів для переважно посткризового реагування на фінансові дисбаланси. Більш доцільним є впровадження системного контрциклічного ПРБД, метою якого є: з одного боку – стримування розвитку чинників кризових явищ у банківській системі; а з іншого – накопичення коштів на стадії економічного підйому для формування резервів фінансової підтримки банків під час кризи та депресії. У цьому контексті важливим є виявлення міри збігу циклічних тенденцій у розвитку БС та економіки в цілому, а також тривалості часових лагів між настанням переломних моментів у динаміці їх характеристик. Таке дослідження в роботі проведено на прикладі України та 18 країн групи ЕФІ за класифікацією Morgan Stanley (країн з економікою, що розвивається, та граничною економікою) за 1990–2010 рр. За результатами аналізу встановлено, що за останні 20 років у розвитку всіх досліджуваних країн чітко можна виокремити 2 цикли: 1991–2000 та 2001–2009 рр. З метою вибору найбільш ефективних інструментів контрциклічного ПРБД автором надано характеристику специфіці перебігу цих циклів в Україні та проведено кореляційний та регресійний аналізи, результати яких підтвердили високий рівень залежності ВВП та ВВП на душу населення від обсягів активів банків: коефіцієнт кореляції становить 0,97; високі значення коефіцієнтів детермінації (0,9423 та 0,9401 відповідно) свідчать про адекватність побудованих регресійних рівнянь (за даними 2005–2011 рр.):

$$GDP = 220\,744 + 0,893A_{bs}, \quad (1)$$

$$GDP_{per\,cap} = 4\,484,4 + 0,0198A_{bs} \quad (2)$$

де GDP , $GDP_{per\,cap}$ – відповідно рівні ВВП та ВВП на душу населення; A_{bs} – активи банків.

Враховуючи результати проведеного дослідження, автор стверджує, що напрямки контрциклічного ПРБД повинні чітко узгоджуватися з напрямками такого регулювання для всієї економіки в цілому та квазіфіскального регулювання банківської діяльності (табл. 1).

Таблиця 1 – Диференціація (за етапами економічного циклу) напрямків контрциклічного регулювання на рівні економіки країни, ПРБД та квазіфіскального регулювання банківської діяльності

Напрямки регулювання	Етапи економічного циклу			
	Рецесія	Депресія	Пожавлення	Підйом
Контрциклічне регулювання на рівні економіки країни в цілому	Стимулювання інвестицій, надання пільг за умов прискореного списання (амортизації) вартості основних фондів, зниження розміру заробітної плати, збільшення обсягів прямих капіталовкладень у державні підприємства, перш за все – у галузі економічної і соціальної інфраструктури, введення мораторію на проведення податкових перевірок, зниження ставки податку на прибуток для всіх суб'єктів господарювання		Мінімальне застосування державою регулюючих заходів, політика невтручання держави в економічні процеси	Стримуюче регулювання з метою уникнення дисбалансів в економіці, збільшення ставок податків, ставок по кредитах, скорочення податкових пільг, зменшення обсягів прямих капіталовкладень
Контрциклічне ПРБД	<i>Стимулююче ПРБД:</i> надання податкових пільг банкам на залучення іноземних інвестицій тощо	<i>Антикризове ПРБД:</i> продовження податкової амністії на повернення капіталу банків із офшорних зон, введення штрафів на збереження капіталу банків в офшорах тощо	<i>Стримане ПРБД:</i> відмова від податкових пільг, нормалізація податкового навантаження тощо	<i>Стримуюче ПРБД:</i> підвищення ставок по "спеціальним податкам", збільшення податкового навантаження, штрафи на переведення капіталу банків до офшорних зон тощо
Контрциклічне квазіфіскальне регулювання банківської діяльності	Зниження норм обов'язкових резервів, надання стабілізаційних кредитів банкам, введення режиму множинних валютних курсів	Рекапіталізація банків, субсидування кредитів, субсидування операцій хеджування від ризику зміни валютного курсу, гарантії валютного курсу тощо	Зниження вимог по лімітуванню кредитів. Відмова від пільг, що надаються через квазіфіскальні операції тощо	Збільшення нормативів обов'язкових резервів по залученим коштам, відмова від квазіфіскальної підтримки банків, примусове закриття філій банків на тінювих територіях

З метою забезпечення стабільності БС в більшості країн світу запроваджуються так звані "спеціальні податки", які спрямовані на вирішення принаймні трьох основних завдань: 1) створення стабілізаційного фонду БС з метою компенсації витрат на подолання наслідків фінансової кризи; 2) відшкодування фіскальних та квазіфіскальних втрат у період фінансової кризи та зменшення дефіциту державного бюджету; 3) часткове зниження ризику банкрутства системно значущих банків. Автором узагальнено специфіку та призначення спеціального оподаткування (на прикладі 11 країн світу). Так, наприклад, в Австрії з 2011 р. діє банківський збір на капітальні активи та похідні фінансові інструменти; у Великій Британії з 2012 р. – банківський збір на всі пасиви банків, крім захищених вкладів та суверенних зобов'язань репо; у Франції з 2011 р. – так званий "податок на системні ризики", тобто на власний капітал банку, що перевищує 500 млн. євро; у Бельгії з 2012 р. – стабілізаційний фінансовий внесок на загальну суму зобов'язань, крім капіталу і депозитів; у США з 2010 р. – так звана "плата за відповідальність за фінансову кризу" (збір на балансові зобов'язання, крім депозитів, застрахованих Федеральною корпорацією зі страхування вкладів) тощо.

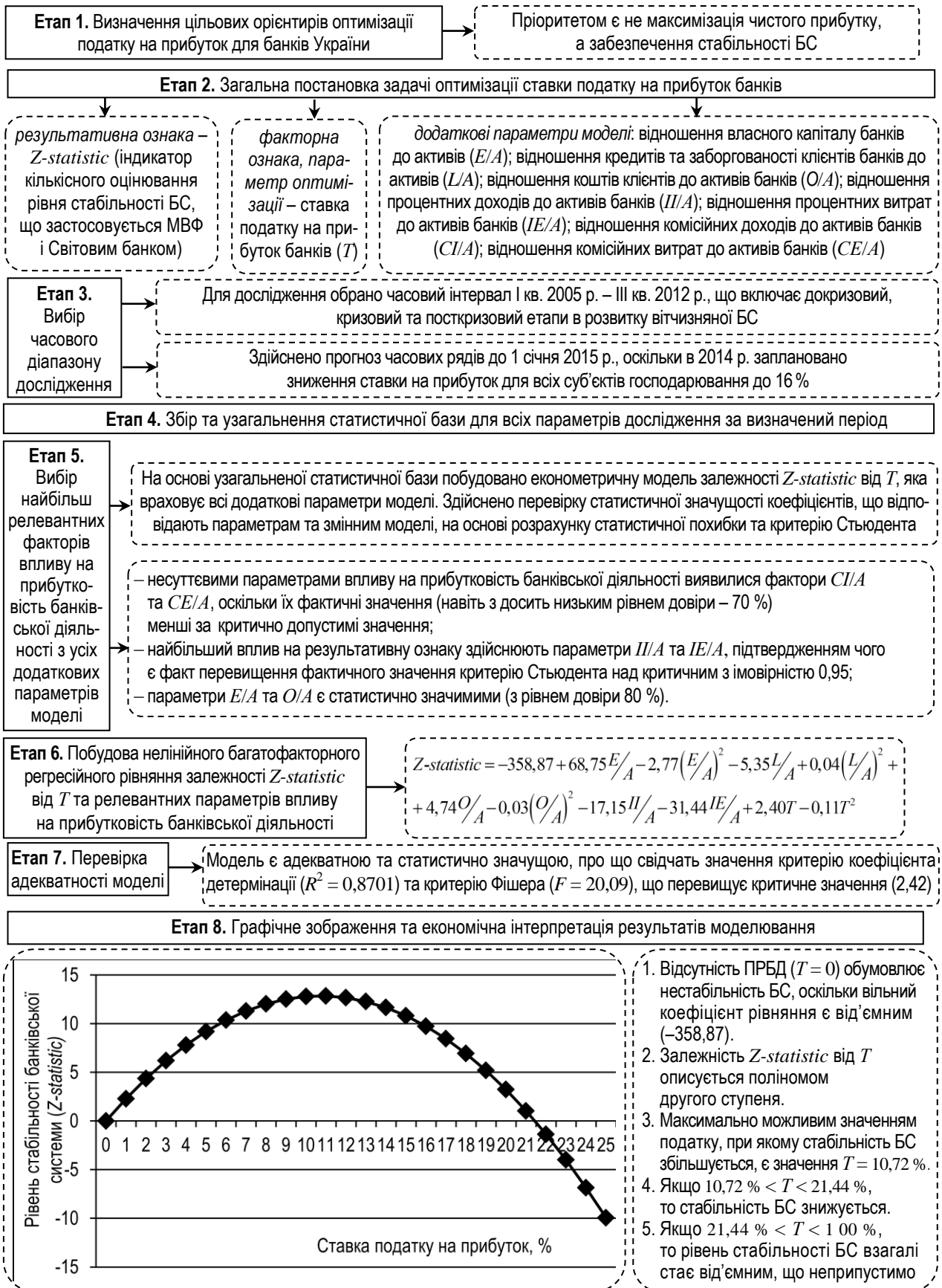
У роботі обґрунтовано доцільність створення в Україні спеціального стабілізаційного фонду БС, спрямованого на забезпечення її стабільності під час циклічних спадів, діяльність якого має ґрунтуватися на таких засадах: 1) формування і

наповнення за рахунок коштів самих банків; 2) характер відрахувань до фонду має бути постійним та залежати від тенденцій діяльності банків; 3) відрахування мають здійснюватися автоматично, залежно від збільшення/зменшення бази нарахування; 4) в управлінні фондом мають брати участь представники саморегулювних організацій банківської системи, НБУ, Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, але в пропорції, яка дозволяє забезпечити економічну та політичну незалежність фонду від будь-якої із сторін; 5) обов'язкова підзвітність фонду НБУ та Верховній Раді України; 6) кошти фонду мають зберігатися у високоліквідних активах та на спеціальних рахунках у НБУ; 7) прозорість та публічність діяльності – обов'язкова публікація даних про надходження та використання коштів фонду; 8) неприбутковість діяльності – доходи від діяльності фонду мають спрямовуватися на підвищення власного капіталу фонду та забезпечення ефективності його діяльності; 9) дозвіл на залучення фондом кредитних коштів за рахунок укладення довгострокових угод та випуску довгострокових боргових цінних паперів (не менш ніж на 5 років).

Базою для відрахувань банків до цього фонду автор пропонує вважати: короткострокові та довгострокові зобов'язання / вимоги банків в іноземній валюті (пропонується відраховувати у фонд відповідно до строковості 0,08 та 0,05 % обсягу зобов'язань та вимог банків); активи, зважені за ризиками (відрахування – 0,01 % від обсягу цих активів); строкові зобов'язання банків перед вітчизняними суб'єктами господарювання (відрахування – 0,03 % від обсягу зобов'язань); обсяг акціонерного капіталу банків, що належить іноземним інвесторам (відрахування – 0,05 % від обсягу капіталу). Відрахування мають здійснюватися не постфактум, а на авансовій основі з відповідним коригуванням у кінці періоду залежно від реальних обсягів кожної з вищенаведених складових бази відрахувань.

Ставку відрахування кожного окремого банку до цього фонду автор пропонує коригувати залежно від забезпечення кредитного портфеля цього банку стабільною депозитною базою на коефіцієнт, що розраховується як співвідношення приросту виданих кредитів до приросту залучених депозитів за звітний період. При перевищенні приросту кредитів над приростом депозитів відбуватиметься автоматичне коригування ставок на наступний період, що стимулюватиме банки дотримуватися паритету та утримуватися від залучення коштів з інших джерел. Такий крок необхідний для того, щоб банки ефективно реагували на настрої вкладників та стримували свою кредитну активність при зниженні схильності населення до заощаджень.

З точки зору забезпечення стабільності БС України особливої актуальності набуває встановлення оптимального рівня податку на прибуток банків, оскільки саме він здійснює визначальний вплив на кредитно-депозитну діяльність банку та за його рахунок формується основна частина податкового навантаження на банківський сектор. Логіку пропозицій автора щодо вирішення цієї задачі демонструє рис. 1.

Рисунок 1 – Процедура розрахунку оптимального рівня податку на прибуток банків України в контексті забезпечення стабільності БС

Цей підхід відрізняється від існуючих: 1) акцентом не на максимізацію чистого прибутку, а на забезпечення стабільності БС; 2) врахуванням базових параметрів впливу на прибутковість банківської діяльності; 3) зважуванням цих параметрів на сукупні активи банків, оскільки абсолютні значення не дають змоги коректно здійснити порівняння та вимагають коригування оціночних даних на рівень інфляції; 4) врахуванням докризового, кризового та посткризового етапів розвитку вітчизняної БС при обранні часового горизонту дослідження; 5) прогнозуванням вхідних параметрів моделі на термін до 01.01.2015 з метою врахування суттєвих змін у податковому законодавстві, передбачених на кінець 2014 р. Розраховане автором оптимальне значення ставки податку на прибуток банків (10,72 %) майже вдвічі менше від середньої його величини за весь період дослідження (22,78 %), тобто існуюче сьогодні податкове навантаження на банківський сектор є надмірним. З цих позицій схвальної оцінки заслуговують очікувані зміни у Податковому кодексі України, які передбачають зменшення ставки цього податку.

Здійснене дослідження створює наукове підґрунтя для формалізації рівнів базових параметрів впливу на прибутковість банківської діяльності, виходячи з оптимального рівня податку на прибуток банків та відповідного значення індикатора стабільності БС:

$$\left\{ \begin{array}{l} E/A = 21,22 - 0,33 \cdot T \\ E/A = 9,18 + 0,98 \cdot T - 0,03 \cdot T^2 - 0,04 \cdot Z\text{-statistic} \\ L/A = 141,77 - 7,96 \cdot T + 0,23 \cdot T^2 - 0,35 \cdot Z\text{-statistic} \\ O/A = -18,32 + 4,67 \cdot T - 0,1 \cdot T^2 + 0,52 \cdot Z\text{-statistic} \\ \Pi/A = \frac{\sum_{i=1}^n \Pi_{i/A_i}}{n} \\ EI/A = \frac{\sum_{i=1}^n EI_{i/A_i}}{n} \end{array} \right. \quad (3)$$

де n – період дослідження. Пояснення інших параметрів наведено на рис. 1.

Проведені автором практичні розрахунки на основі системи рівнянь (2) дозволили визначити кількісні характеристики змін, які мають відбутися в базових параметрах функціонування БС України при оптимізації прибуткового оподаткування банків (табл. 2).

Таблиця 2 – Значення окремих параметрів функціонування БС України за існуючого та пропонуваного рівнів податку на прибуток банків

Показник	Релевантні параметри впливу на прибутковість банківської діяльності				
	E/A	L/A	O/A	Π/A	IE/A
Середнє фактичне значення параметра за весь період дослідження	13,61	71,06	53,14	7,56	-4,24
Значення, що відповідає оптимальному рівню ставки податку на прибуток банків	17,64	69,29	41,03	3,01	-4,24
Кількісний вимір та напрямок змін (“+” – збільшення; “-” – зменшення) параметра, яких вимагає перехід від існуючого до оптимального рівня податку на прибуток, %	+29,6	-2,5	-22,8	-60,2	0

Аналіз даних, поданих у табл. 2, дозволяє стверджувати, що з метою максимізації рівня стабільності БС України, який може бути забезпечений при встановленні розрахованого автором оптимального значення податку на прибуток банків, слід зменшити обсяги зважених на активи кредитів і заборгованості клієнтів банків, коштів клієнтів та процентних доходів; але при цьому збільшити відношення власного капіталу банків до активів. Не потребує коригування лише відношення процентних витрат до активів банків.

У третьому розділі **“Розвиток методичних підходів та прикладного інструментарію оптимізації податкового навантаження на банки в Україні”** узагальнено проблеми формування ПН на банки України, поглиблено методичний інструментарій його оцінювання, формалізовано вплив податку на прибуток банків на ставки за кредитами та депозитами.

За період 2007 р. – III кв. 2012 р. загальний обсяг сплачених вітчизняними банками податків зменшився майже на 60 %, відрахування з податку на прибуток – на 71 %. За обсягами надходження фіскальних платежів до бюджету та рівнем загального ПН підприємства реального сектору вітчизняної економіки значно випереджають БС. Протягом останніх років частка банків у податкових надходженнях від податку на прибуток у Державний бюджет України не перевищувала 8 %.

В економічній науці та практиці банківництва відсутнє однозначне відношення до існуючого рівня ПН: від пропозицій про необхідність підвищення податкового тиску на банки (виходячи з посередницького характеру їх діяльності, високої швидкості обороту капіталу, поширення практики приховування прибутків тощо) до обґрунтування надмірності ПН на банки (враховуючи поширену практику перекладання податкового тягаря на вартість послуг для клієнтів). Автором доведено, що однією з причин кардинально різного відношення до сформованого в Україні рівня ПН на банки є недосконалість механізму його розрахунку. Так, автор вважає необґрунтованим врахування при розрахунку ПН лише сум традиційних його складових (податку на прибуток, податку на землю, місцевих податків тощо). У роботі запропоновано збільшувати базу розрахунку ПН на обсяг квазіфіскальних відрахувань, оскільки вони мають таку ж природу, як і податки, а також спеціальних податків на банківську діяльність, та збільшувати цю базу на обсяг квазіфіскальних надходжень, розглядаючи їх як податкові пільги.

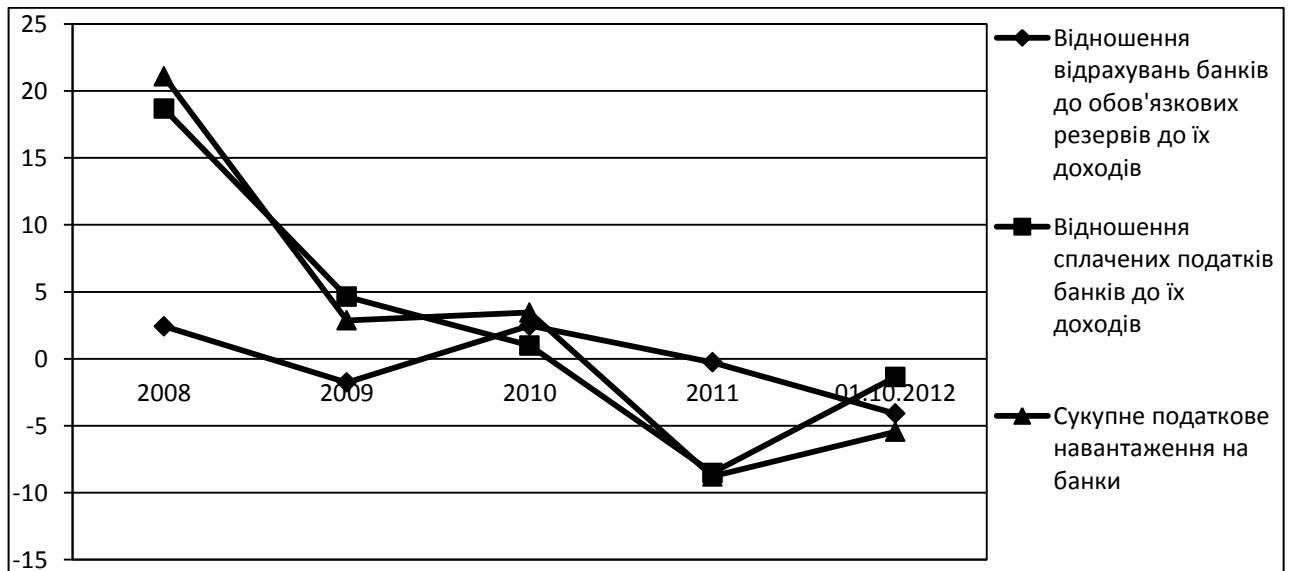
Виходячи з цього запропоновано визначати сукупний рівень податкової віддачі від банків (T_b):

$$T_b = \frac{\sum_{i=1}^n (CT_i + QFC_i - QFR_i + ST_i)}{\sum_{i=1}^n I_i} \quad (4)$$

де CT_i – сума податків, сплачених i -м банком; QFC_i – квазіфіскальні відрахування i -го банку (наприклад, обов’язкові резерви); QFR_i – квазіфіскальні надходження до i -го банку (наприклад, отримання стабілізаційних кредитів за ставками

нижче ринкових, сума коштів, наданих на рекапіталізацію банку, доходи, отримані в результаті дії режиму множинних валютних курсів); ST_i – спеціальні податки на банківську діяльність, що сплачуються i -м банком (наприклад, відрахування до спеціального стабілізаційного фонду БС); I_i – доходи i -го банку; n – кількість банків.

Додаткове врахування квазіфіскальних операцій банків суттєво змінює уявлення про реальний рівень податкової віддачі від банків, оскільки, наприклад лише в 2008 р. понад 73 млрд. грн. було виділено на рекапіталізацію банків та надання їм стабілізаційних кредитів, що суттєво скоротило загальний рівень податкових надходжень до Державного бюджету України. У той же час, враховуючи відсутність впорядкованої та адекватної інформаційної бази стосовно всієї сукупності квазіфіскальних операцій для банків України, практичні розрахунки за розробленим підходом здійснено лише з урахуванням відрахувань банків в обов'язкові резерви (рис. 2).

Рисунок 2 – Порівняння динамічних оцінок податкової віддачі від банків України, розрахованих за існуючим і пропонованим підходами

Дані рис. 2 свідчать про суттєве скорочення сукупного рівня податкової віддачі від банків України за досліджуваний період, що обумовлено значним обсягом проблемних активів у банків. Це спонукає їх формувати додаткові внутрішньобанківські резерви під знецінення кредитів, дебіторської заборгованості та інших фінансових інструментів, скорочуючи при цьому базу оподаткування.

У контексті дослідження проблеми оптимізації рівня ПН на банки, особливий інтерес викликає формалізація впливу розміру прибуткового оподаткування банків на базові характеристики їх діяльності. Для вирішення цієї задачі автором побудовано економетричну модель, яка передбачає максимізацію загального

рівня прибутку банку після оподаткування, а змінними є ставки за депозитами і кредитами, а також ставка податку на прибуток:

$$\left\{ \begin{array}{l} P = ((i_l L - i_d D) + (C - C_p) + (A - A_p) - R) \cdot (1 - T) \rightarrow \max \\ L = l - l_i i_l - l_t T \\ C = c - c_f f - c_t T \\ A = a - a_p p - a_t T \\ D = d + d_i i_d \end{array} \right. \quad (5)$$

де P – прибуток банку; i_l, i_d – процентні ставки відповідно за кредитами та депозитами; L, D – попит відповідно на кредитні та депозитні послуги банку; C – попит на комісійні послуги банку; C_p – витрати банку, пов’язані з наданням комісійних послуг; A – попит на інші послуги банку; A_p – витрати банку, пов’язані з наданням інших послуг; R – резерви; T – ставка податку на прибуток; $l, l_i, l_t, d, d_i, c, c_f, c_t, a, a_p, a_t$ – параметри регресійних рівнянь, що характеризують функції попиту на кредитні, депозитні, комісійні та інші послуги банку; f – плата за комісійні послуги, що надаються банком; p – плата за інші послуги, що надаються банком.

В Україні існує недосконала (монополістична) конкуренція між банками, тому функція попиту на кредитні, комісійні та інші банківські послуги є спадною (в системі (4) функції попиту на відповідні послуги подані у вигляді лінійних рівнянь регресії з від’ємними знаками при параметрах). Натомість функція попиту на депозитні послуги є зростаючою, оскільки зростання ставок за депозитами призводить до збільшення попиту на них.

Автором сформовано систему обмежень, що мають враховуватися при вирішенні поставленої задачі, а саме: 1) підсумок активів балансу має дорівнювати його пасивам; 2) мають виконуватися встановлені законодавчо вимоги до адекватності капіталу (Н1, Н2, Н3, Н3-1 тощо).

Задача моделювання вирішена в роботі на основі застосування методу множників Лагранжа, що дозволило отримати такі кінцеві результати:

$$i_l = \frac{dl_i + d_i l + 2d_i i_d l_i - d_i l_t T}{2d_i l_i}, \quad (6)$$

$$i_d = \frac{2d_i i_l l_i + d_i l_t T - dl_i - d_i l}{2d_i l_i}. \quad (7)$$

Проведене дослідження дозволило формалізувати вплив ставки податку на прибуток банків на ставки за депозитними та кредитними послугами, що є підґрунтям для контрциклічного ПРБД шляхом диференціації ставок прибуткового оподаткування банків залежно від фази економічного циклу. Так, на стадії підйому з метою стримування можливого кредитного буму та появи фінансових

дисбалансів слід зменшувати ставку податку, враховуючи, що це призводить до підвищення вартості кредитів та зменшення попиту на депозитні послуги через здешевлення їх вартості. На стадії спаду слід навпаки – збільшувати ставку цього податку з метою стимулювання здешевлення кредитних ресурсів та нарощення обсягів депозитів.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення науково-прикладної задачі, що полягає в удосконаленні науково-методичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо застосування контрциклічного податкового регулювання банківської діяльності в контексті забезпечення стабільності банківської системи.

За результатами дисертаційного дослідження зроблено такі висновки:

1. При визначенні сутності ПРБД слід включити до об'єктів ще й квазіфіскальні операції, а до суб'єктів – центральний банк та інші уповноважені органи державної влади; мету ПРБД необхідно вбачати в одночасному забезпеченні збалансованості надходжень та витрат державного бюджету та стабільності БС; розширити спектр завдань ПРБД обґрунтуванням доцільності впровадження податків.

2. Оцінювання обсягів квазіфіскальних операцій в Україні ускладнено внаслідок невиконання вимог “Керівництва з фіскальної прозорості” МВФ, а застосування практики оподаткування центральних банків є недоцільним. З метою забезпечення стабільності БС в Україні доцільно запровадити так звані “спеціальні податки”, які спрямовані на вирішення принаймні трьох основних завдань: 1) створення стабілізаційного фонду БС з метою компенсації витрат на подолання наслідків фінансової кризи; 2) відшкодування фіскальних та квазіфіскальних втрат у період фінансової кризи та зменшення дефіциту державного бюджету; 3) часткове зниження ризику банкрутства системно значущих банків.

3. Сучасний рівень організації системи регулювання податкових відносин у банківському секторі повинен базуватися на взаємоузгодженій діяльності органів державного управління, саморегулювальних організацій та міжнародних асоціацій. У цьому контексті визначено характер та особливості інституційних зв'язків між суб'єктами ПРБД з урахуванням комплексності нагляду, попередження деструктивних факторів впливу та повноцінного врахування інтересів банків.

4. В Україні існує висока залежність ВВП та ВВП на душу населення від обсягів активів банків, тому практика застосування фіскальних та квазіфіскальних інструментів для переважно посткризового реагування на фінансові дисбаланси є необґрунтованою. На зміну їй має прийти впровадження системного контрциклічного ПРБД, узгодженого з напрямками такого регулювання для всієї економіки в цілому та квазіфіскального регулювання банківської діяльності на кожній стадії економічного циклу.

5. В Україні доцільно створити спеціальний стабілізаційний фонд БС, базою для відрахувань банків до якого мають стати короткострокові та довгострокові зобов'язання / вимоги банків в іноземній валюті; активи найвищої якості, за якими не формуються резерви, або вони є мінімальними; строкові зобов'язання банків перед вітчизняними суб'єктами господарювання; частка акціонерного капіталу банків, що належить іноземним інвесторам.

6. З точки зору забезпечення стабільності БС оптимальним рівнем податку на прибуток банків є 10,72 %, що майже вдвічі менше середньої його величини за 2005–2012 рр. При збільшенні його розміру до 21,44 % стабільність БС починає зменшуватися, а при перетинанні цієї межі – взагалі стає від'ємною, що неприпустимо. Цей висновок зроблено на основі побудованої нелінійної багатofакторної регресійної моделі залежності індикатора *Z-statistic* від основних параметрів впливу на прибутковість банківської діяльності.

7. З метою максимізації рівня стабільності БС України, який може бути забезпечений при встановленні розрахованого автором оптимального значення податку на прибуток банків, слід зменшити обсяги зважених на активи кредитів і заборгованості клієнтів банків (на 2,5 %), коштів клієнтів (на 22,8 %) та процентних доходів (на 60,2 %); але при цьому збільшити відношення власного капіталу банків до активів (на 29,6 %). Не потребує коригування лише відношення процентних витрат до активів банків.

8. При оцінюванні податкової віддачі від банків слід збільшувати базу розрахунку на обсяг квазіфіскальних відрахувань та спеціальних податків на банківську діяльність, а також збільшувати цю базу на обсяг квазіфіскальних надходжень, розглядаючи їх як податкові пільги.

9. Формалізація впливу ставки податку на прибуток банків на ставки за депозитними та кредитними послугами є підґрунтям для контрциклічного ПРБД шляхом диференціації ставок прибуткового оподаткування банків залежно від фази економічного циклу. Так, на стадії підйому з метою стримування можливого кредитного буму та появи фінансових дисбалансів слід зменшувати ставку податку, враховуючи, що це призводить до підвищення вартості кредитів та зменшення попиту на депозитні послуги через здешевлення їх вартості. На стадії спаду слід навпаки – збільшувати ставку цього податку з метою стимулювання здешевлення кредитних ресурсів та нарощення обсягів депозитів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Монографії

1. Гланц В. Н. Ризики в системі протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом / О. О. Куришко, В. Н. Гланц, Т. О. Пожар // Управління ризиками банків : монографія : у 2 томах. Т. 1. Управління ризиками базових банківських операцій / [А. О. Єпіфанов, Т. А. Васильєва, С. М. Козьменко та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова та д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2012. – С. 82–91 (0,55 друк.

арк.). *Особистий внесок: досліджено мету та інструменти управління ризиками при формуванні взаємовідносин “органи контролю та нагляду – загальнодержавні органи регулювання” та “загальнодержавні органи регулювання – міжнародні спеціалізовані органи та об’єднання”* (0,01 друк. арк.).

2. Ковач Л. Вплив трансфертного ціноутворення на податковий ризик та достатність капіталу банку / Л. Ковач, Т. Г. Савченко, В. Н. Гланц та ін // *Управління ризиками банків : монографія : у 2 томах. Т. 2. Управління ринковими ризиками та ризиками системних характеристик* / [А. О. Єпіфанов, Т. А. Васильєва, С. М. Козьменко та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова та д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2012. – С.177–194 (1,00 друк. арк.). *Особистий внесок: узагальнено переваги та недоліки діючого Податкового кодексу України в контексті регулювання трансфертного ціноутворення в банках* (0,25 друк. арк.).

Публікації в наукових фахових виданнях

3. Леонов С. В. Квазіфіскальні операції центрального банку: сутність, види та наслідки застосування / С. В. Леонов, В. Н. Гланц // *Механізм регулювання економіки*, 2013. – № 1. – С. 159–167 (0,50 друк. арк.). *Особистий внесок: досліджено сутність та узагальнено світовий досвід здійснення квазіфіскальних операцій центральними банками* (0,25 друк. арк.).
4. Леонов С. В. Спеціальне оподаткування банків: зарубіжний досвід та можливості впровадження в Україні / С. В. Леонов, В. Н. Гланц // *БИЗНЕС ИНФОРМ.* – 2013. – № 2. – С. 228–231 (0,29 друк. арк.). *Особистий внесок: узагальнено теоретичні підходи та світовий досвід спеціального оподаткування банків* (0,15 друк. арк.).
5. Гланц В.Н. Оподаткування банків: вітчизняна практика і зарубіжний досвід / В. Н. Гланц // *Вісник Університету банківської справи Національного банку України.* – 2012. – № 3(15). – С. 253–256 (0,43 друк. арк.)
6. Гланц В. Н. Податкове регулювання діяльності фінансових посередників / В. Н. Гланц // *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць.* – 2012. – № 2(13). – С.184–188 (0,38 друк. арк.).
7. Гланц В. Н. Проблеми оподаткування в діяльності центральних банків / В. Н. Гланц // *Вісник Української академії банківської справи.* – 2012. – № 2(33). – С.49–52 (0,45 друк. арк.).
8. Гланц В. Н. Оподаткування прибутку фінансових посередників: проблеми та шляхи їх вирішення / В. Н. Гланц // *Вісник Сумського національного аграрного університету.* – 2012. – № 1(32). – С. 367–371. – Серія: Фінанси і кредит (0,46 друк. арк.).
9. Гланц В. Н. Сутність та елементи податкового регулювання // *Вісник Української академії банківської справи.* – 2011. – № 2(31). – С. 92–96 (0,38 друк. арк.).
10. Гланц В. Н. Інструментарій податкового регулювання: теоретичні і практичні аспекти / В. Н. Гланц // *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць.* – 2011. – Випуск 33. – С. 258–265 (0,41 друк. арк.).

Публікації в інших виданнях

11. Leonov S. V. Prospects of counter-cyclical regulation of ukrainian banking system / S. V. Leonov, V. N. Glants // Nauka i Studia. Ekonomiczne nauki. – 2012. – № 18(63). – P. 24–29 (0,25 друк. арк.). *Особистий внесок: Обґрунтовано роль і місце фіскальної політики в системі контрциклічного регулювання банківської діяльності в Україні (0,1 друк. арк.).*
12. Гланц В. Н. Зарубіжний досвід податкового регулювання банківської діяльності / В. Н. Гланц // Всеукраїнська наукова інтернет-конференція “Актуальні проблеми економіки України: науковий підхід до їх вирішення” (випуск 18) (27–28 лютого 2013 р.). – Режим доступу: <http://www.Konferenciaonline.org.ua/archiv-konferenciy/27-02-2013> (0,20 друк. арк.).
13. Гланц В. Н. Сутність податкового регулювання банківської діяльності та його роль у державному регулюванні економіки / В. Н. Гланц // Матеріали за IX Міжнародна научна практична конференція “Настоящи изследвания и развитие – 2013” (17–25ти януари 2013. – Том 1. Икономики. – София : “Бял ГРАД-БГ”, 2013. – С. 52–54 (0,29 друк. арк.).
14. Гланц В. Н. Роль центральних банків у фіскальній політиці держави / В. Н. Гланц // Економіка і управління в умовах глобалізації : матеріали II Міжнар. наук.-практ інтернет-конф. (30 січ. 2013 р.) / М-во освіти і науки молодіспорту України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, Ін-т економіки і упр. – Донецьк : [ДонНУЕТ], 2013. – Том 2. – С.167–169 (0,19 друк. арк.).
15. Гланц В. Н. Проблеми і перспективи прибуткового оподаткування банків в Україні / В. Н.Гланц // Міжнародна банківська конкуренція:теорія і практика : збірник тез доповідей VII Міжнародної науково-практичної конференції (24–25 травня 2012 р.) : у 2 томах. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2012. – Том 2. – С. 28–30 (0,10 друк. арк.).
16. Гланц В. Н. Актуальні питання застосування інструментів податкового регулювання діяльності фінансових посередників / В. Н. Гланц // Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків : збірник тез VII Міжнародної науково-практичної конференції (18–19 жовтня 2012 р.) – Черкаси : ЧІБС УБС НБУ, 2012. – С. 220–222 (0,10 друк. арк.).
17. Гланц В. Н. Напрямки податкової політики держави у сфері оподаткування діяльності фінансових посередників / В. Н. Гланц // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник тез доповідей XV Всеукраїнської науково-практичної конференції (8–9 листопада 2012 р.) / Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2012. – С. 39–40 (0,10 друк. арк.).
18. Гланц В. Н. Завдання податкового регулювання на макро- та макрорівнях / В. Н. Гланц // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник тез доповідей XIV Всеукраїнської науково-практичної

конференції (27–28 жовтня 2011 р.) : у 2 т. / Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2011. – Т. 2. – С. 104–105 (0,10 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Гланц В. Н. Податкове регулювання банківської діяльності. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит. – Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”, Суми, 2013.

У дисертаційній роботі поглиблено розуміння сутності податкового регулювання банківської діяльності (ПРБД), систематизовано теоретичні положення та світовий досвід формування податкового навантаження на банки, спеціального оподаткування банківської діяльності, здійснення квазіфіскальних операцій центральними банками та їх оподаткування; розроблено систему ПРБД та механізм узгодження напрямків контрциклічного регулювання економіки, ПРБД та квазіфіскального регулювання банківської діяльності; обґрунтовано засади формування в Україні стабілізаційного фонду банківської системи; удосконалено методичний інструментарій оцінювання оптимального рівня податку на прибуток для банків та сукупного податкового навантаження на банки; формалізовано вплив податку на прибуток банків на ставки за кредитами та депозитами.

Ключові слова: банки, банківська система, податкове регулювання, податкове навантаження, контрциклічне регулювання, квазіфіскальні операції.

АННОТАЦИЯ

Гланц В. Н. Налоговое регулирование банковской деятельности. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – Деньги, финансы и кредит. – Государственное высшее учебное заведение “Украинская академия банковского дела Национального банка Украины”, Сумы, 2013.

В работе обоснованы основные положения формирования системы налогового регулирования банковской деятельности, систематизированы теоретические положения, мировой опыт осуществления квазифискальных операций центральными банками и их налогообложения.

При определении сущности налогового регулирования банковской деятельности следует включить в состав его объектов квазифискальные операции, субъектов – центральный банк и другие уполномоченные органы; цель определять как одновременное обеспечение сбалансированности поступлений и расходов государственного бюджета и стабильности банковской системы.

Автором обоснована целесообразность применения не посткризисного налогового регулирования банковской деятельности, а контрциклического, мероприя-

тия которого дифференцированы для каждого этапа экономического цикла и согласованы с направлениями такого регулирования на уровне экономики страны в целом и квазифискального регулирования банковской деятельности. Необходимость такого согласования доказана на основе формализации уровня влияния банковской системы на развитие экономики Украины.

В работе обоснованы основные положения формирования в Украине стабилизационного фонда банковской системы, предложен механизм определения базы и ставок отчислений банков в этот фонд, способ их корректировки в зависимости от обеспечения кредитного портфеля банка стабильной депозитной базой.

Предложен подход к установлению оптимального уровня налога на прибыль банков, исходя из ориентации не на максимизацию чистой прибыли банка, а на обеспечение стабильности банковской системы, с учетом наиболее значимых параметров влияния на прибыльность банковской деятельности.

Построена нелинейная многофакторная регрессионная модель прогнозирования оптимального уровня подоходного налогообложения банков Украины с учетом будущих изменений в налоговом законодательстве. Она учитывает динамику индикаторов развития банковской системы Украины и налоговой нагрузки на банки в докризисный, кризисный и посткризисный периоды.

Предложены количественные и качественные индикаторы изменений в базовых параметрах функционирования банковской системы Украины для обеспечения наибольшего уровня ее стабильности при оптимизации подоходного налогообложения банков.

Разработан подход к оценке совокупного уровня налоговой нагрузки на банки путем учета не только традиционных ее составляющих (налогов, уплачиваемых банками), но и дополнительного увеличения базы расчета на объем квазифискальных отчислений и специальных налогов на банковскую деятельность, а также уменьшения на размер квазифискальных поступлений.

Формализована зависимость ставок по кредитам и депозитам банка от ставки налога на прибыль банков. Выявленные закономерности составляют основу для более обоснованного применения мер контрциклического налогового регулирования банковской деятельности путем дифференциации ставок этого налога в зависимости от фазы экономического цикла.

Ключевые слова: банки, банковская система, налоговое регулирование, налоговая нагрузка, контрциклическое регулирование, квазифискальные операции.

SUMMARY

Glants V. N. Tax regulation of banking. – Manuscript.

Dissertation for a candidate's degree reception of economic science on speciality 08.00.08 – Money, finance and credit. – State Highest Educational Institution “Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine”, Sumy, 2013.

The nature of the tax regulation of banking (TRB) are investigated in the dissertation; theoretical principles and international experience of banks' tax burden formation, special taxation of banking, implementation of quasi-fiscal operations by

central banks and their taxation are systematized; system of TRB and coordination mechanism of directions of economy's countercyclical regulation, TRB and quasi-fiscal regulation of banking; bases of banking system stabilization fund formation in Ukraine are stated; methodical instruments of optimal income tax evaluation for banks and the aggregate tax burden on banks are improved; impact of the income tax of banks on interest rates on loans and deposits is formalized.

Keywords: banks, banking system, tax regulations, tax burden, countercyclical regulation, quasi-fiscal operations.

Відповідальний за випуск
доктор економічних наук, професор
Леонов Сергій Вячеславович

Підписано до друку 22.03.2013.
Формат 60x90/16. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Times. Тираж 100 пр.

Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”.
Адреса: вул. Петропавлівська, 57, м. Суми, 40000, Україна.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції: серія ДК № 3160 від 10.04.2008